Michał Dahl¹

Polityka zagraniczna Turcji – uwarunkowania wewnętrzne subiektywne²

Polityka zagraniczna współczesnych państw jest wypadkową szeregu czynników, które – w mniejszym lub większym stopniu – wpływają na jej kształt i charakter. Wśród tych czynników ważną grupę stanowią uwarunkowania wewnętrzne subiektywne, do których za Ryszardem Ziębą zaliczyć można: percepcję środowiska międzynarodowego przez własne społeczeństwo i państwo oraz podstawy społeczne wobec innych państw i narodów, koncepcje polityki zagranicznej oraz jakość i aktywność własnej służby zagranicznej i dyplomacji³.

Celem artykułu jest węzłowa charakterystyka wybranych determinantów wewnętrznych subiektywnych w kontekście tureckiej polityki zagranicznej. Za przedmiot rozważań wybrano koncepcje polityki zagranicznej, a także jakość i aktywność tureckiej służby zagranicznej i dyplomacji. Przy analizie pierwszego z wymienionych zagadnień szczególny nacisk położono na wyjaśnienie mechanizmów kształtujących turecką dyplomację w XX w., zaś przy próbie oceny jakości i aktywności tureckiej służby zagranicznej i dyplomacji skupiono się na przykładach z najnowszej historii Turcji, za cezurę początkową uznając pierwsze zwycięstwo Partii Sprawiedliwości i Rozwoju (*Adalet ve Kalkınma Partisi*, AKP) w wyborach parlamentarnych, do którego doszło w listopadzie 2002 r.

¹ Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2803-2648>, e-mail: dahl.michal@gmail.com.

² Niniejszy artykuł stanowi uzupełnienie rozważań autora na temat czynników kształtujących turecką politykę zagraniczną, opublikowanych w 2017 r. na łamach „Studiów Orientalnych”. Por. M. Dahl, *Polityka zagraniczna Turcji – uwarunkowania wewnętrzne obiektywne*, „Studia Orientalne” 2017, nr 1 (11); idem, *Zewnętrzne uwarunkowania polityki zagranicznej Republiki Turcji*, „Studia Orientalne” 2017, nr 2 (12).

³ R. Zięba, *Uwarunkowania polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, red. idem, Toruń 2004, s. 20.

Koncepcje polityki zagranicznej

Naczelnym hasłem polityki zagranicznej Republiki Turcji są słynne słowa Mustafa Kemala Atatürka: „pokój w domu [czyli w kraju – przyp. M.D.], pokój za granicą⁴”. Począwszy od końca XVIII w., aż do 1914 r., polityka zagraniczna Imperium Osmańskiego nastawiona była na przetrwanie, co biorąc pod uwagę specyfikę państwa Osmanów oraz rozległość jego terytorium, a także położenie imperium i jego bezpośrednie sąsiedztwo, nie było zadaniem łatwym⁵. Jednym z pierwszych osmańskich władców, dostrzegającym konieczność prowadzenia polityki zagranicznej według określonej strategii, był panujący w latach 1520–1566 Sulejman I Wspaniały⁶. Z podobnymi problemami Turcy zmagali się w latach 1919–1922, tocząc walkę o przetrwanie i ustanowienie niepodległego państwa. Wymagało to od liderów politycznych tamtego okresu dużych umiejętności negocjacyjnych, intuicji oraz zdolności dyplomatycznych. Proklamacja Republiki 29 października 1923 r. okazała się być momentem przełomowym nie tylko dla bezpieczeństwa mieszkańców Półwyspu Anatolijskiego, ale także dla historii tureckiej dyplomacji. Lata 1923–1939, obok lat 90. XX wieku, uznawane są bowiem za czas zmniejszonego zagrożenia inwazją na niepodległe państwo tureckie⁷.

Warto jednak podkreślić, że sposób prowadzenia przez Turcję polityki zagranicznej w obu okresach był zgoła różny. W przypadku lat 20. ubiegłego wieku zagrożenie ze strony Rosji zostało bowiem chwilowo zażegnane po raz pierwszy od ponad stu lat. Poza tym utworzona na tzw. rdzeniu anatolijskim oraz części historycznej Tracji Turcja – nie zgłaszając chęci odzyskania części ziem dawnego Imperium Osmańskiego, m.in. w Afryce Północnej czy na Bałkanach – nie miała swojego *terra irridenta*, za które musiałaby walczyć⁸. Z uwagi na brak możliwości zawiązania sojuszy, dyplomacja turecka okresu II dekady XX w. skupiała się na aktywnych działaniach na rzecz wypracowania wiarygodności na arenie międzynarodowej, co zaowocowało włączeniem jej w poczet państw członkowskich Ligi Narodów 18 lipca 1932 r.

⁴ „Peace at Home, Peace in the World”; Por. *Turkish Foreign Policy During Atatürk's Era*, <http://www.mfa.gov.tr/turkish-foreign-policy-during-ataturks-era.en.mfa> [dostęp: 12.03.2019].

⁵ W. Hale, *Turkish Foreign Policy since 1774*, London 2012, s. 249.

⁶ Por. S.J. Shaw, *Historia Imperium Osmańskiego i Republiki Tureckiej*, t. 1: 1280–1808, Warszawa 2012, s. 150–186.

⁷ Por. P. Kinross, *Atatürk. The rebirth of a nation*, London 1964, s. 377–504.

⁸ Ibidem, s. 250.

Sytuacja państwa zaczęła ulegać zmianie wraz ze wzrostem zagrożenia ze strony Włoch i Niemiec, odczuwalnym wyraźnie od połowy lat 30. Zmusiło to Turcję do powrotu do zaniechanej wcześniej koncepcji budowania sojuszy. Pokłosiem tak prowadzonej polityki zagranicznej było zawarcie trójstronnego porozumienia pomiędzy Francją, Wielką Brytanią oraz Turcją, do którego doszło w październiku 1939 r., już po dokonaniu inwazji wojsk hitlerowskich na Polskę. Polityka zagraniczna Turcji w okresie II wojny światowej określana jest mianem „aktywnej neutralności”⁹. Polegała ona na balansowaniu pomiędzy koniecznością wywiązania się ze zobowiązań sojuszniczych wobec zachodnich partnerów, a uniknięciem wciągnięcia państwa w kolejną wojnę, która i tym razem mogłaby przynieść poważne zniszczenia i reperkusje polityczne.

Tak prowadzona polityka zagraniczna, opierająca się w znacznej mierze na opóźnianiu podjęcia decyzji o wypowiedzeniu wojny Państwom Osi, prowadzona przez najbliższego współpracownika Mustafy Kemala, byłego ministra spraw zagranicznych oraz premiera İsmeta İnönü, prezydenta Republiki Turcji w latach 1939–1950, okazała się wielkim sukcesem. Turcja co prawda wypowiedziała wojnę hitlerowskiemu Niemcom i Japonii 23 lutego 1945 r., jednakże uczyniła to chcąc ratować swój wizerunek wiarygodnego partnera, pieczołowicie budowany od ponad dwudziestu lat. Z drugiej strony dołączenie do obozu aliantów jeszcze przed oficjalnym zakończeniem wojny miało gwarantować uczestnictwo w zachodnich strukturach wojskowych, których utworzenie było planowane w kolejnych latach¹⁰.

W 1945 r., pomimo uniknięcia włączenia w działania wojenne, pozycja międzynarodowa Turcji wcale nie była stabilna. Tym razem zagrożenie dla suwerenności kraju stanowiła Rosja, która pod wodzą Józefa Stalina dążyła do uczynienia zeń swojego państwa satelickiego. Wzmocnienie sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi, przypieczętowane udziałem tureckich żołnierzy w ich pierwszej misji wojskowej poza granicami kraju (podczas wojny w Korei), doprowadziło szybko do zmiany nastawienia zachodnich partnerów w kwestii członkostwa Turcji w NATO oraz przyjęcia jej do Sojuszu już w 1952 r. (wraz z Grecją)¹¹. Wydarzenie to miało poważne implikacje dla dalszej polityki zagranicznej Turcji, stanowiącej odtąd tzw. wschodnią flankę NATO i odgrywającej rolę jednego z najważniejszych sojuszników Stanów Zjednoczonych.

⁹ Por. S. Deringil, *Turkish foreign policy during the Second World War: an 'active' neutrality*, Cambridge 1989, s. 133–134.

¹⁰ Por. T. Uslubaş, *Geçmişten Günümüze Türkiye*, Istanbul 2013, s. 106–108.

¹¹ W. Hale, op.cit., s. 251.

Lata 50. i pierwsza połowa lat 60. ubiegłego wieku nazywane są często „złotym wiekiem” w relacjach turecko-amerykańskich. Pierwszym poważnym problemem we wzajemnych stosunkach stała się tzw. kwestia cypryjska, prowadząca do bezpośredniej konfrontacji pomiędzy dwoma członkami Sojuszu – Turcją i Grecją, na co USA nie pozostały obojętne. Reakcją na działania tureckich decydentów był list prezydenta Lyndona Johnsona, wystosowany do premiera İnönü 5 czerwca 1964 r. w którym amerykański prezydent przestrzegł tureckiego sojusznika o konsekwencjach, jakie może wywołać kontynuacja zaangażowania jego kraju w konflikt¹². List L. Johnsona, opublikowany następnie w mediach, wywołał poruszenie nie tylko wśród tureckiej klasy politycznej, ale także wśród obywateli, doprowadzając do gwałtownego spadku społecznego poparcia dla sojuszu z USA. Zdeterminował on także stosunki amerykańsko-tureckie na kolejne piętnaście lat, w których dotychczasowa sympatia (przynajmniej ze strony tureckiej) ustąpiła miejsca pragmatyzmowi. Sytuację pogorszyła też decyzja rządu tureckiego o przeprowadzeniu interwencji zbrojnej na Cyprze, podjęta w odpowiedzi na prawicowy zamach stanu na wyspie¹³.

Proces poprawy relacji pomiędzy państwami rozpoczął się wraz z początkiem dekady lat 80. XX w. Miało to związek z wydarzeniami zimnej wojny, w obliczu której Stany Zjednoczone starały się ponownie zjednać sobie przychyłność Turków¹⁴. Doszło wówczas do serii ważnych w dyplomacji gestów, mających wyrażać amerykańskie poparcie dla drogi, jaką przedsięwzięła Turcja po przewrocie wojskowym z 1980 r., m.in. aprobaty dla polityki ekonomicznej Turguta Özala, wstrzemięźliwości w krytykowaniu Turcji za łamanie praw człowieka (co czyniła np. Wspólnota Europejska) oraz niezajmowania stanowiska w tzw. kwestii kurdyjskiej. Przyjmuje się, że do 1989 roku Stany Zjednoczone odzyskały dawny pozytywny wizerunek w oczach tureckich decydentów, co jednak nie przełożyło się na powrót społecznego poparcia dla sojuszu z USA do poziomu sprzed 1964 r.

Lata 90. ubiegłego wieku oznaczały dla Turcji konieczność rewizji prowadzonej dotąd polityki zagranicznej. Niezbędne okazało się być jej rozdzielenie na pięć istotnych obszarów: Stany Zjednoczone, Unię Europejską, ZSRR (później Federację Rosyjską), Bałkany oraz Bliski Wschód¹⁵. Czynniki de-

¹² Por. *Johnson Warns Inonu on Cyprus; Invites Him to U.S. for Talks – Turkey Said to Give Up Plan for a Landing*, <https://www.nytimes.com/1964/06/06/archives/johnson-warns-inonu-on-cyprus-invites-him-to-us-for-talksturkey.html> [dostęp: 12.03.2019].

¹³ Por. P. Osiewicz, *Turkey and Its Position on the Cyprus Question Since 1974*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2013, nr 7, s. 128.

¹⁴ Por. W. Hale, op.cit., s. 251.

¹⁵ Por. ibidem, s. 252.

terminującymi przebieg procesów decyzyjnych oraz kształt tureckiej polityki zagranicznej stały się wewnętrzna niestabilność polityczna oraz kryzysy ekonomiczne, implikujące nieodzowność odejścia od polityki proaktywnej na rzecz reaktywnej¹⁶.

Ostatnia dekada XX w. stanowiła przełom w relacjach Turcji ze strukturami europejskimi. W 1995 r. zawarto unię celną, umożliwiającą Turcji (wówczas jako jedynemu państwu spoza UE) dostęp do unijnego rynku. Cztery lata później, podczas szczytu Rady Europejskiej w Helsinkach (10–11.12.1999 r.) podjęto decyzję o nadaniu Republice Turcji statusu państwa kandydującego do pełnego członkostwa w Unii Europejskiej¹⁷. Wydarzenie to, będące ukoronowaniem zapoczątkowanego na mocy traktatu z Ankary z 1963 roku procesu zbliżania Turcji do struktur unijnych, nadało nową dynamikę relacjom bilateralnym obu podmiotów prawa międzynarodowego. Jak stwierdził prezydent Ahmet Necdet Sezer: „Od tej pory stosunki Turcji z tą organizacją wkroczyły na nowe tory. Niezależnie od tego, jak długa będzie dalsza droga do integracji, będzie miała ona historyczne znaczenie dla ludzi zbliżających się powoli do ideału cywilizacyjnego nakreślonego jeszcze przez Atatürka¹⁸”. Z drugiej strony, nie sposób nie zauważyć, iż podpisany dokument miał bardziej symboliczny, aniżeli praktyczny charakter. W grudniu 1999 r. władze Republiki nie rozwiązały bowiem problemów, będących źródłem sporów z unijnymi przywódcami, takich jak łamanie praw obywatelskich, tzw. problem kurdyjski, kwestia cypryjska czy stosunki z Grecją. Wszystko to sprawiło, że część przywódców państw unijnej „piętnastki” zdecydowało się przesuwać negocjacje akcesyjne w czasie tak długo, jak tylko będzie to możliwe, z czego strona turecka doskonale zdawała i zdaje sobie sprawę.

Utrzymanie bliskich relacji z Turcją, państwem granicznym Sojuszu Północnoatlantyckiego, stało się jednym z priorytetów polityki zagranicznej administracji George’a Busha oraz Billa Clintona. Znaczenie Sojuszu zostało podkreślone poprzez efektywną współpracę m.in. podczas wojen w Zatoce Perskiej oraz Iraku, a także przy realizacji amerykańskiej wizji zapewnienia pokoju na Bliskim Wschodzie¹⁹. Wielkowymiarowość relacji turecko-amerykańskich w latach 90. ubiegłego wieku doskonale ilustrują słowa ówczesnej premier Tansu Çiller, wskazującej, że:

¹⁶ Por. ibidem.

¹⁷ *Helsinki European Council 10 and 11 December 1999 Presidency Conclusions*, http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm [dostęp: 13.03.2019].

¹⁸ J. Misiągiewicz, *Polityka zagraniczna Turcji po zimnej wojnie*, Toruń 2009, s. 93.

¹⁹ Por. W. Hale, op.cit., s. 252.

podczas gdy współpraca wojskowa jest nadal bardzo istotna, coraz częściej oba państwa koncentrują się na kwestiach gospodarczych, naukowo-technicznych i kulturalnych. Turcja i USA posiadają wspólne interesy w wielu sprawach, ale nie we wszystkich. Dlatego też w celu harmonizacji działań i poglądów tworzone są mechanizmy wzajemnej współpracy i konsultacji²⁰.

Współpraca ze Stanami Zjednoczonymi w sposób naturalny zaowocowała też zacieśnieniem więzi z najwierniejszym amerykańskim sojusznikiem na Bliskim Wschodzie – Izraelem. Doprowadziło to do zwiększenia tureckich wpływów w Waszyngtonie, co z kolei przełożyło się na korzystne dla Turcji działania amerykańskie w regionie, m.in. poparcie Ankary w sporze z Syrią czy bierność Amerykanów w tzw. kwestii kurdyjskiej²¹.

Prowadzenie polityki zagranicznej względem Federacji Rosyjskiej oraz Bałkanów wymagało od tureckich polityków ostrożności oraz konieczności dokładnego zaplanowania niemal najmniejszych podejmowanych przezeń działań. Pomimo faktu, że rozpad ZSRR wyeliminował potencjalne zagrożenie tureckiego bezpieczeństwa, państwo to nie mogło sobie pozwolić na konflikt z Rosją, naturalną sukcesorką dawnego imperium. Z uwagi na interesy obu państw kwestią szczególnie istotną stały się związki Turcji z Zakaukaziem oraz państwami Półwyspu Bałkańskiego, nad którymi „opiekę” sprawować chciała Rosja. Tureccy decydenci obawiali się nie tyle potencjału militarnego samej Rosji, co jej potencjalnego wsparcia dla bojowników PKK, co z kolei wymuszało na nich prowadzenie podobnej polityki względem Armenii i Azerbejdżanu (pomimo wyraźnej woli poparcia tego drugiego). Niepowodzeniem zakończyła się również strategia odgrywania roli modelu rozwojowego dla nowo powstałych państw Azji Centralnej, szczególnie tych turkofońskich. Wynikało to przede wszystkim ze zbyt wygórowanych ambicji tureckich decydentów oraz silniejszego niż oceniano przywiązania elit i społeczeństwa niepodległych republik do protekcji rosyjskiej²².

Jakość i aktywność tureckiej służby zagranicznej i dyplomacji

Jedną z cech charakteryzujących Turcję pod rządami Partii Sprawiedliwości i Rozwoju (w szczególności pierwszych dwóch kadencji) stało się prowadzenie polityki zorientowanej na stabilizację sytuacji na Bliskim Wschodzie, możliwe

²⁰ J. Misiągiewicz, op.cit., s. 101–102.

²¹ Por. W. Hale, op.cit., s. 253.

²² Por. ibidem, s. 252–253.

do osiągnięcia przy pomocy środków o charakterze pozamilitarnym²³. Działania te, podejmowane w ramach tureckiego *soft power*, koncentrowały się w głównej mierze na:

- „mediacji w rozwiązywaniu sporów regionalnych,
- propagowaniu zasad liberalnej gospodarki i demokracji,
- współpracy oraz integracji politycznej i gospodarczej,
- promocji własnej kultury,
- bezpośrednich kontaktach z tamtejszymi społeczeństwami (turystyka),
- budowaniu społeczeństwa obywatelskiego,
- uczestnictwie w misjach humanitarnych”²⁴.

Na uwagę w tym kontekście zasługuje zwłaszcza dyplomacja turecka, umożliwiająca realizację wyżej wymienionych postulatów. Faktem jest, że od momentu objęcia władzy przez AKP aktywność tureckiego korpusu dyplomatycznego wyraźnie wzrosła, co jest szczególnie zauważalne nie tylko w bezpośrednim sąsiedztwie państwa, ale też m.in. w Afryce i Ameryce Łacińskiej²⁵. Według oficjalnych danych resortu spraw zagranicznych w 2010 r. Turcja miała 107 ambasad, 11 stałych przedstawicielstw oraz 67 konsulatów generalnych, co stanowiło wzrost aż o 35 placówek dyplomatycznych w stosunku do stanu z 2008 r. Polityka aktywnej dyplomacji była kontynuowana także przez kolejne lata, o czym świadczy m.in. otwarcie przez tureckiego ministra spraw zagranicznych Mevlüta Çavuşoğlu placówki w stolicy Kambodży Phnom Penh w marcu 2015 r.²⁶

Warto również zwrócić uwagę na pozostałe inicjatywy dyplomatyczne Turcji. Za przykład można podać chociażby powołanie w 2007 r. Fundacji Yunusa Emre – instytutu będącego odpowiednikiem znanych na całym świecie fundacji, m.in. British Council, Instytutu Cervantesa, Instytutu Goethego czy Instytutu Konfucjusza²⁷. Celem istnienia Centrów Kultury Tureckiej im. Yunusa Emre jest promocja tureckiej historii, kultury, sztuki oraz języka m.in. poprzez organizację certyfikowanych egzaminów znajomości języka tureckiego²⁸.

²³ Por. I. Banaszczyk, *Wyzwania dla tureckiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa w obliczu konfliktu syryjskiego*, <http://bliskiwschod.pl/2013/10/12735/> [dostęp: 16.03.2019].

²⁴ K. Smoleń, *Soft power w polityce zagranicznej Turcji wobec regionu Bliskiego Wschodu*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin–Poloniae” 2011, nr 18, s. 86.

²⁵ J. Wódka, *Polityka zagraniczna „nowej” Turcji. Implikacje dla partnerstwa transatlantyckiego*, Warszawa 2013, s. 77.

²⁶ Ibidem; L. Crothers, *Cavusoglu opens Turkish embassy in Cambodia*, <http://www.aa.com.tr/en/turkey/478787--cavusoglu-opens-turkish-embassy-in-cambodia> [dostęp: 18.03.2019].

²⁷ J. Wódka, op.cit., s. 77.

²⁸ Ibidem.

Kolejnym istotnym działaniem jest udzielanie przez Turcję pomocy rozwojowej. Instytucjonalizacja tego typu aktywności nastąpiła w styczniu 1992 r., kiedy to na wzór Japońskiej Agencji Współpracy Międzynarodowej powołana została Turecka Agencja Rozwoju i Współpracy – TİKA²⁹, która posiada od 2012 r. 33 zagraniczne biura koordynacyjne, przyczyniła się do rozdysponowania wielu miliardów dolarów pomocy rozwojowej. O ile w 2002 r. budżet Agencji wyniósł 85 mln USD, w 2011 r. osiągnął imponujący poziom 1 mld 273 mln USD, zaś w 2017 r. przekroczył 8 mld USD³⁰. Usytuowało to Turcję wśród dziesięciu największych państw-donatorów na świecie³¹.

Intensyfikacja kontaktów dyplomatycznych z pomijanymi dotąd państwami zaowocowała uzyskaniem przez Turcję niestalego miejsca w Radzie Bezpieczeństwa ONZ w latach 2009–2010, które otrzymała uzyskując poparcie 151 państw³². Poza tym Ankara osiągnęła kilka innych spektakularnych sukcesów dyplomatycznych, m.in.:

- zorganizowanie w 2008 r. szczytu Turcja – CARICOM;
- uzyskanie statusu państwa-observatora Stowarzyszenia Państw Karaibskich – ACS oraz Organizacji Państw Amerykańskich – OAS;
- goszczenie przywódców państw Unii Afrykańskiej³³;
- zorganizowanie IV Spotkania Państw Najmniej Rozwiniętych – *Least Developed Countries* w maju 2011 r. w Stambule³⁴;
- uzyskanie przez Stambuł tytułu Europejskiego Miasta Sportu, przyznanego mu przez ACES – Europejskie Stowarzyszenie Stolic Sportowych w 2012 r.³⁵

Podsumowanie

Celem niniejszego artykułu była charakterystyka wybranych uwarunkowań wewnętrznych subiektywnych, wpływających na kształt polityki zagranicznej

²⁹ Ibidem, s. 78.

³⁰ Dane dot. budżetu TİKA za 2017 r. uwzględniają wartość całej pomocy rozwojowej Turcji, nie tylko zasoby finansowe agencji. *Oficjalna strona Internetowa Tureckiej Agencji Rozwoju i Współpracy*, http://www.tika.gov.tr/en/page/about_us-14650 [dostęp: 18.03.2019].

³¹ Ibidem.

³² J. Wódka, op.cit., s. 78.

³³ Ibidem.

³⁴ *IV Konferencja Narodów Zjednoczonych ws. Krajów Najmniej Rozwiniętych*, <https://www.polskapomoc.gov.pl/IV,Konferencja,Narodow,Zjednoczonych,ws.,Krajow,Najmniej,Rozwinietych,1428.html> [dostęp: 19.03.2019].

³⁵ *European Capitals of Sport*, <http://aceseurope.eu/european-capitals-of-sport-2/> [dostęp: 19.03.2019].

Republiki Turcji: koncepcji polityki zagranicznej oraz jakości i aktywności **służby zagranicznej i dyplomacji**. Do najważniejszych wyzwań, z jakimi zmuszona była poradzić sobie dyplomacja Ankary, zaliczyć można m.in. konieczność wyraźnego opowiedzenia się po stronie któregoś z bloków walczących w II wojnie światowej, osiągnięcie porozumienia z Grecją, m.in. w zakresie sporów terytorialnych, ułożenie relacji z USA, Izraelem i państwami arabskimi, a także prowadzenie negocjacji akcesyjnych z NATO i Unią Europejską. Objęcie władzy przez Partię Sprawiedliwości i Rozwoju rozpoczęło nowy etap w tureckiej polityce zagranicznej. W artykule wskazano na inicjatywy międzynarodowe, podjęte przez tureckich decydentów po 2002 r., w tym promocję kultury i języka (Centra Kultury Tureckiej im. Yunusa Emre) oraz pomoc rozwojową (Turecka Agencja Rozwoju i Współpracy).

Bibliografia

- Banaszczyk I., *Wyzwania dla tureckiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa w obliczu konfliktu syryjskiego*, <http://bliskiwschod.pl/2013/10/12735/>.
- Crothers L., *Cavusoglu opens Turkish embassy in Cambodia*, <http://www.aa.com.tr/en/turkey/478787--cavusoglu-opens-turkish-embassy-in-cambodia>.
- Dahl M., *Polityka zagraniczna Turcji – uwarunkowania wewnętrzne obiektywne*, „Studia Orientalne” 2017, nr 1 (11).
- Dahl M., *Zewnętrzne uwarunkowania polityki zagranicznej Republiki Turcji*, „Studia Orientalne” 2017, nr 2 (12).
- Deringil S., *Turkish foreign policy during the Second World War: an ‘active’ neutrality*, Cambridge 1989.
- European Capitals of Sport*, <http://aceseurope.eu/european-capitals-of-sport-2/>.
- Hale W., *Turkish Foreign Policy since 1774*, London 2012.
- Helsinki European Council 10 and 11 December 1999 Presidency Conclusions*, http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm.
- Johnson Warns Inonu on Cyprus; Invites Him to U.S. for Talks – Turkey Said to Give Up Plan for a Landing*, <https://www.nytimes.com/1964/06/06/archives/johnson-warns-inonu-on-cyprus-invites-him-to-us-for-talksturkey.html>.
- Kinross P., *Atatürk. The rebirth of a nation*, London 1964.
- Misiągiewicz J., *Polityka zagraniczna Turcji po zimnej wojnie*, Toruń 2009.
- Oficjalna strona internetowa Tureckiej Agencji Rozwoju i Współpracy*, http://www.tika.gov.tr/en/page/about_us-14650.
- Osiewicz P., *Turkey and Its Position on the Cyprus Question Since 1974*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2013, nr 7.
- Shaw S.J., *Historia Imperium Osmańskiego i Republiki Tureckiej*, t. 1: 1280–1808, Warszawa 2012.

- Smoleń K., *Soft power w polityce zagranicznej Turcji wobec regionu Bliskiego Wschodu*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin--Poloniae” 2011, nr 18.
- Turkish Foreign Policy During Ataturk's Era*, <http://www.mfa.gov.tr/turkish-foreign-policy-during-ataturks-era.en.mfa>.
- Uslubaş T., *Geçmişten Günümüze Türkiye*, İstanbul 2013.
- Wódka J., *Polityka zagraniczna „nowej” Turcji. Implikacje dla partnerstwa transatlantyckiego*, Warszawa 2013.
- Zięba R., *Uwarunkowania polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, red. R. Zięba, Toruń 2004.
- IV Konferencja Narodów Zjednoczonych ws. Krajów Najmniej Rozwiniętych, <https://www.polskapomoc.gov.pl/IV,Konferencja,Narodow,Zjednoczonych,ws.,Krajow,Najmniej,Rozwinietych,1428.html>.

Internal Subjective Determinants of Turkish Foreign Policy

Abstract

The purpose of this article was to characterize selected subjective internal determinants affecting the foreign policy of the Republic of Turkey: the concept of foreign policy and the quality and activity of foreign service and diplomacy. The most important challenges that Ankara's diplomacy was forced to address include the need for a clear statement on the side of one of the blocks fighting in World War II, reaching agreement with Greece, partially related to territorial disputes, arranging relations with the USA, Israel and Arab states, as well as conducting accession negotiations with NATO and the European Union. The assumption of power by the Justice and Development Party has started a new phase in Turkish foreign policy. The article indicates international initiatives undertaken by Turkish decision-makers after 2002, including the promotion of culture and language (Yunus Emre Institutes) and development assistance (Turkish Cooperation and Coordination Agency).

Keywords: Turkey, Turkish foreign policy, internal subjective determinants of foreign policy

Внешняя политика Турции – субъективные внутренние определители

Резюме

Цель данной статьи – охарактеризовать отдельные субъективные внутренние условия, влияющие на внешнюю политику Турецкой Республики: концепцию внешней политики, а также качество и активность внешней службы и дипломатии. Наиболее важные проблемы, с которыми дипломатия Анкары была вынуждена справиться, это необхо-

димость четко определиться на стороне одного из блоков, воюющих во Второй мировой войне, достичь соглашения с Грецией, в том числе в области территориальных споров, наладить отношения с США, Израилем и арабскими государствами, а также вести переговоры о вступлении в НАТО и Евросоюз. С приходом к власти Партии справедливости и развития начался новый этап внешней политики Турции. В статье рассказывается о международных инициативах, предпринятых турецкими политиками после 2002 года, включая содействие развитию культуры и языка (Центры турецкой культуры имени Юнуса Эмре) и помощь в целях развития (Турецкое агентство по сотрудничеству и координации).

Ключевые слова: Турция, внешняя политика Турции, субъективные внутренние определители внешней политики